

Brolijų dailės užsakymai Vilniuje XVIII a.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kokį vaidmenį suvaidino Vilniaus religinės brolijos kaip užsakovas Vilniaus miesto meno rinkoje XVIII a. ir kokio masto jis buvo.

Brolijos – tai bažnytinės valdžios įsteigtos ir jai pavaldžios religinės dvasininkų ir/ar pasauliečių organizacijos. Jos atsirado ankstyvaisiais Viduramžiais, išreiškė visuomenės religingumą, tvarkėsi cechų, gildijų ir panašių susivienijimų principu.

Vilniaus brolių istorija ir veikla nuodugniai netyrinėta, nėra jokios apibendrinančios studijos¹. Iki šiol nenustatyta, kiek iš viso Vilniuje veikė tokių bendrijų, kokie jų titulai, prie kokių Vilniaus bažnyčių ar koplyčių jos funkcionavo. Taigi pirmiausia išsikeltas uždavinys surinkti šiuos duomenis, remiantis istoriniais šaltiniais: brolių įkūrimo aktais bei privilegijomis, narių sąrašais, brolių

¹ Kai kurias Vilniaus brolijas yra minėjęs Józefas Ignacas Kraszewskis (J. I. Kraszewski, *Wilno od początków jego do roku 1750*, t. 2, Wilno, 1840). Apie Lietuvos brolių istoriją rašė, seniausias Vilniaus brolijas aptarė Juozas Vaišnora (J. Vaišnora, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma, 1958, p. 67–109). Taip pat apie pavienes Vilniaus brolijas yra rašę: J. Pivoriūnaitė, Vilniaus Šv. Onos brolija ir socialinė jos padėtis XVI a., *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2000, t. 16, p. 117–126; L. Jovaiša, Šv. Andriejaus Bobolos pėdsakai Vilniaus pirklių brolijoje, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 1996, t. 10, p. 234–242. Žinių apie vieną ar kitą veikusią broliją taip pat galima rasti: *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, Vilnius, 1998. Kas yra brolija, iš kur kilo tokios pamaldumo tradicijos, kada jos pradėtos steigti LDK, kokios plitimo tendencijos, bene pirmasis iš lietuvių tyrinėtojų sistemingiau aptarė Liudas Jovaiša (L. Jovaiša, Brolijos, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: Tyrinėjimai ir vaizdai*, sud. V. Ališauskas, L. Jovaiša, M. Paknys, R. Petrauskas, E. Raila, Vilnius, 2001, p. 109–128).

kronikomis, pajamų–išlaidų knygomis, Vilniaus bažnyčių vizitacijomis ir inventoriais. Atlikus tyrimą, pavyko sudaryti Vilniuje veikusią brolių, jų titulų ir veikimo vietos lentelę (žr. Priedą). Daugelis ankstyvųjų brolių, įsisteigusią XV–XVII a., veikė ir aptariamui laikotarpiu – XVIII a. Dažnai sunku nustatyti, kada konkreti brolija yra įsikūrusi, kadangi nėra išlikusių jos steigimą patvirtinančių aktų ar kronikų.

Vilniaus brolių gyvavimo istorija siekia XV a. pirmą pusę. 1430 m. spalio 9 d. prie Šv. Jono bažnyčios veikiančios brolijos (vardas nežinomas) nariams suteikiami 40 dienų atlydai²; galbūt tai buvo Šv. Jono Krikštytojo brolija, kuri XVI a. pradžioje minima veikianti prie parapinės Šv. Jono bažnyčios³. Vilniaus elgetų Dievo Gailestingumo brolijos⁴ įsteigimo laikas nėra tiksliai žinomas, kai kurie šaltiniai nurodo 1636 m. datą⁵. Tačiau galbūt ši brolija jau veikė XVI a.; tokiai prielaidai pagrindo suteikia 1521 m. popiežiaus Leono X legato Zacharijo (Zaccaria) Ferreri suteikiamų atlydų dokumentas Vilniaus brolijai, įvardytai kaip gailestingųjų, „kuri padeda laidoti mirusius Vilniuje pavargėlius“⁶. 1507 m. Vilniuje įsteigta Šv. Mykolo brolija⁷. 1515 m. Katedroje jau veikė Švč. Mergelės Marijos brolija⁸. Tiksliai nėra ži-

² *Codex Mednicensis seu Samogitiae Dioecesis*, vol. I, Romae, 1984, p. 78–75 (Nr. 40), 97–98 (Nr. 54); J. Vaišnora, op. cit., p. 69.

³ V. Drėma, *Vilniaus Šv. Jono bažnyčia*, Vilnius, 1997, p. 11.

⁴ Elgetų brolių (*Confraternitates pauperum*) pagrindinė užduotis buvo karitatyvinė. Brolija atliko konkrečias socialinės globos ir šalpos funkcijas, rūpinosi atvykusiųjų iš svetur į miestą ir čia mirusių deramu krikščionišku palaidojimu, rūpinosi piligrimais ir keliaujančiais amatininkais. Kaip teigia tyrinėtojas Ireneusz Czarciński, tokių brolių veikla buvo svarbi miesto valdžiai ir jos palaikoma, kadangi tokios korporacijos egzistavimas palengvino marginalinių miesto gyventojų grupių kontrolę (I. Czarciński, *Bractwa w wielkich miastach państwa krzyżackiego w średniowieczu*, Toruń, 1993, s. 21, 105–106).

⁵ J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych*, Wilno, 1912, s. 364; *Akty, wydawane przez Wileńskiemu archeograficznemu komisiję*, t. 10, Wileń, 1879, s. 167.

⁶ R. Jasas, *Pergamentų katalogas*, Vilnius, 1980, p. 100.

⁷ L. Jovaiša, *Brolijos*, p. 123; J. Vaišnora, op. cit., p. 70.

⁸ R. Jasas, op. cit., p. 87. Tikėtina, kad šios brolijos veikla XVII a. nutrūko. Greičiausiai šiai brolijai priklausiusioje Katedros Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo koplyčioje 1670 m. buvo įsteigta nauja Saldžiausiojo Mergelės Marijos Vardo arkibrolija, o koplyčia pervadinta Švč. Mergelės Marijos Vardo titulu.

noma, kada Vilniuje įsteigta Šv. Onos arkibrolija. Vieni autoriai nurodo ją jau veikus 1500–1501 m., kiti – 1580 m. Galbūt įsteigimo data buvo 1501-iejį, o po 79 metų Šv. Onos brolijai suteiktas arkibrolijos statusas⁹. Miglota ir Šv. Martyno brolijos įsisteigimo istorija. Anot kai kurių tyrinėtojų, brolija egzistavo XIV a. pabaigoje – XV a. pradžioje, o 1636 m. buvo atgaivinta¹⁰. Jėzuitų šaltiniuose užfiksuota, kad 1630 m. prie Šv. Ignaco bažnyčios Lietuvos jėzuitų provincijos vizitatoriaus Pompilijaus Lambertengo buvo įsteigta Šv. Martyno brolija¹¹. Galbūt tai buvo brolijos atnaujinimo aktas, tačiau negalima atmesti prielaidos, kad tik tais metais Šv. Martyno brolija buvo įsteigta, o spėjimai dėl jos ankstesnės veiklos kilo dėl painiavos su Šv. Onos brolija, į kurią Viduramžiais nariais įsirašydavo taip pat vokiečių kilmės miestiečiai.

Keletą dešimtmečių tai buvo vienintelės Vilniaus religinės bendrijos, tačiau potridentinėje epochoje jų skaičius ėmė sparčiai augti.

Vilniuje, kaip ir visoje Vakarų Europoje, brolių tipai ir funkcijos buvo tokios pačios. Religinės bendrijas galima suklasifikuoti į kelias grupes, priklausomai nuo to, kokius tikslus realizuodavo: į karitatyvines (t. y. pirmiausia vykdančias artimo meilės darbus: neturtingųjų globą prieglaudose, vargšų šalpą ir pan.) ir devocines (t. y. koncentruojančias savo veiklą konkrečios religinio kulto formose)¹². Brolijos socialinė sudėtis galėjo būti įvairi¹³, jai priklausė skirtingų

⁹ LVIA, f. 1135, ap. 4, b. 472; J. I. Kraszewski, op. cit., t. 2, s. 328–329; J. Vaišnora, op. cit., p. 70–75; V. Drėma, *Vilniaus Šv. Onos bažnyčia. Vilniaus katedros rekonstrukcija 1782–1801 metais*, Vilnius, 1991, p. 30–31; *Konfraternia Anny Świętej, powinności, nabożenstwa i inne ustawy do tego bractwa należące, Nakładem konwentu Wileńskiego XX. Bernardynów przedrukowana w roku 1791, a ponowiona w roku 1845*, Wilno, 1858, s. 6.

¹⁰ Anot kai kurių tyrinėtojų, Šv. Martyno brolija, vienijusi vokiečių kilmės katalikus, buvo įsteigta dar Vytauto laikais prie Šv. Martyno bažnyčios, stovėjusios Aukštutinėje pilyje. Brolija galėjo prisidėti prie Šv. Onos bažnyčios statybos, į kurią XVI a. pradžioje perkėlė savo pamaldas. 1637 m. ši religinė bendrija buvo iškelta į Šv. Ignaco bažnyčią (J. Kurczewski, op. cit., s. 363; J. Vaišnora, op. cit., p. 69–70; *Konfraternia Anny Świętej*, s. 82–84; Lietuvių literatūros ir meno archyvas (toliau – LLMA), f. 541, ap. 1, b. 96, l. 3–6, 57–64; V. Drėma, op. cit., p. 29–30).

¹¹ *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, vol. I, Romae, 1971, p. 101, išnaša Nr. 314.

¹² I. Czarciński, op. cit., s. 17–28.

¹³ L. Jovaiša, op. cit., p. 116–117.

luomų žmonės. Vis dėlto brolijos, ypač miestuose, susikurdavo ir kokios nors visuomeninės grupės pagrindu. Tai galėjo būti išsilavinusių, pasiturinčių, tam tikrą postą miesto savivaldoje užimančių asmenų brolija, pvz., Dievo Kūno brolija bei Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo kongregacija¹⁴, tautiniu pagrindu susikūrusios brolijos, pvz., Šv. Martyno, arba vienijančios konkretų socialinį sluoksnį, kurio atžvilgiu buvo atliekama socialinė rūpyba, pvz., elgetų Dievo Gailestingumo brolija.

Įsisteigusi brolija užvesdavo „Gyvenimo knygą“, į kurią būdavo įrašomi įstoję nariai, taip pat privalėjo turėti savo teisinį statutą, kuriame buvo apibrėžti visi veiklos aspektai ir organizaciniai principai: privalomų pamaldų skaičius, procesijų rengimas, piligrimystės klausimai, savitarpio pagalba, savišalpa ir t. t. Tačiau tam, kad brolija galėtų deramai funkcionuoti, pirmiausia buvo reikalinga kulto apeigų atlikimo vieta. Visi brolijos nariai privalėjo aukoti bendrai išlaikomos kulto vietos vizualizacijai, t. y. altoriaus ar koplyčios statybai, visai liturginei įrangai, puošybai. Kulto vietos apipavidalinimui tiek formos, tiek turinio prasme buvo teikiama svarbi reikšmė. Samdos ir darbų priežiūros funkcijas atlikdavo brolijos vyresnieji: prefektas (promotorius), jo asistentai ir sekretorius, kurie buvo renkami nustatyti kadencijai. Pinigai darbams buvo imami iš brolijos kasos, į kurią nariams buvo privalu aukoti nustatytą sumą. Retsykiais brolijos kasą papildydavo savanoriški įnašai arba pasiturinčių miestiečių ar didikų aukos.

Vilniaus miesto archyvuose yra išlikę, nors ir negausūs, dokumentai, liudijantys, kad Vilniaus brolijos aktyviai ir noriai rūpino si savo koplyčių ar altorių statybą ir puošybą. Vieni jų, kas yra ypač svarbu dailės istorijos tyrimams, nurodo samdytų meistrų vardus ir pavardes, atliktus užsakymus, išsamias sutartis ir vekselius, kiti, deja, tik fiksuoja sumas ir padarytus darbus. Toliau chronologine tvarka ir bus aptarti šie šaltiniai.

¹⁴ A. Ragauskas, *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antroje pusėje (1662–1702 m.)*, Vilnius, 2002, p. 391–392.

1707 m. Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo kongregacija, įsteigta 1624 m. prie Šv. Kazimiero bažnyčios, sudarė sutartį su Vilniaus miesto drožėju, stalių-drožėjų cecho nariu Friedrichu Kwieczoru, kurioje jis įsipareigojo už 3 tūkstančių auksinų atlygį pastatyti Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo altorių¹⁵. Sprendžiant iš brolijos inventoriaus¹⁶, surašyto 1709 m., brolija buvo pasiturinti, išlaikė ne tik Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo altorių, bet ir du šoninius – Šv. Onos ir Šv. Juozapo, bei koplyčią Paneriuose. Brolijos nariais buvo miesto valdantysis elitas (pasiturintys pirkliai, miesto tarybos tarėjai). Tačiau XVIII a. brolijos, kaip religinės organizacijos, veikla susilpnėjo. 1706 m. bažnyčios gaisro metu brolija neteko daug turėto turto, o 1710 m. maro epidemijos metu mirė apie 70 brolijos narių¹⁷.

Kita miesto elitinė brolija, į kurią įsirašydavo taip pat miesto savivaldybės tarybos nariai ir veikusi Šv. Jono bažnyčioje, buvo Dievo Kūno, dar kitaip vadinama Magistrato brolija. Brolija Šv. Jono bažnyčioje turėjo savo Dievo Kūno koplyčią. Po 1737 m. Šv. Jono bažnyčios gaisro, kurio metu sudegė ir bendrijos koplyčia, brolija ėmėsi pagal išgales tvarkytis. Pirmiausia buvo naujai perdengtas stogas, tinkuojamos ir dažomos sienos. 1741 m. vasario 20 d. brolija sudarė sutartį trijų koplyčios altorių ir vargonų choro pastatymui už 1700 auksinų sumą su architektu Abraomu Würtzneriu pagal jo paties parengtą projektą¹⁸. Visus darbus architektas įsipareigojo baigti iki tų pačių metų rugpjūčio 15 d., t. y. per 6 mėnesius. 1741 m. kovo mėn. buvo nusamdyti staliai Juozapas Bowe ir Pranciškus Fleyszeris atlikti visiems stalių darbams – pastatyti vienuolika suolų, klausyklą, baliustradą, stalą, duris į vargonų chorą, pakylą žvakidėms ir viską, kaip pažymėta, kas bus reikalinga. Už darbą jiems sumokėta 250 auksinų. 1742 m. už trijų altorių auksavimą ir 8 kolonų papuošimą lipdi-

¹⁵ MAB RS, f. 138, b. 1711, l. 38v.

¹⁶ Ibid., l. 40–41.

¹⁷ L. Jovaiša, Šv. Andriejaus Bobolos pėdsakai Vilniaus pirklių brolijoje, p. 237.

¹⁸ VUB RS, f. 57, B 55–5, l. 13–14v. Galbūt architektas Würtzneris brolijos užsakymus vykdė iki pat 1743 m., kadangi 1743 m. sausio 16 d. įrašyta: *P. Abrahamowie Wiertnerowie Architektowie in vim reszty za naprawe kwatery – 17 zł. 8 gr.*

niais nežinomiems meistrams buvo sumokėti 506 auksinai. Altorius koplyčioje auksavo ir polichromavo tapytojas Juozapas Jermaševskis (Józef Jermaszewski), už darbą gavęs 230 auksinų atlygį¹⁹. Kaip atrodė Dievo Kūno brolijos koplyčia po šios rekonstrukcijos, duomenų nėra; XVIII a. antroje pusėje ji buvo perstatyta.

1737 m. gaisro metu sudegusias savo koplyčias atstatinėjo ir Šv. Jono bažnyčioje veikusios trys jėzuitų akademijos auklėtinių Marijos garbei skirtos sodalicijos²⁰, dar vadinamos Didžiąja, Viduriniąja ir Mažąją kongregacijomis. Deja, apie atstatymo darbus ir samdytus meistrus žinoma tik iš Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo sodalicijos (Vidurinėsios kongregacijos), kuri išlaikė Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo ir Šv. Stanislovo Kostkos koplyčią, išlaidų apskaitos knygos. Iš šio dokumento paaiškėja, kad rekonstrukcijos darbai buvo vykdomi 1737–1740 m., projektavimui ir atliekamų dekoravimo darbų priežiūrai samdytas architektas Jonas Kristupas Glaubitzas, puošybai – tapytojas Palendra, Kučinskis (Kuczyński), Mykolas (Michael), dirbtinio marmuro lipdytojai Francas ir Martino, staliai ir auksakaliai²¹.

Apie Šv. Onos brolijos prie Šv. Onos bažnyčios užsakymus XVIII a. išlikę tik tiek žinių, kad ji 1747 m. birželio mėn. samdė bažnyčios bokšto remontui architektą Glaubitą, kuriam už planą ir darbų priežiūrą sumokėjo 17 auksinų ir 8 grašius. Sprendžiant iš užmokesčio dydžio, tai tebuvo smulkus užsakymas nedideliams

¹⁹ Ibid., I, 15–17v; V. Drėma, *Vilniaus Šv. Jono bažnyčia*, p. 147–148. Drėma remiasi tuo pačiu šaltiniu, tačiau neteisingai nurodo kai kuriuos duomenis: 1) teigia, kad minėtas 8 kolonas lipdiniais puošė meistras Jurgis Fedorovičius (Fiedorowicz), tačiau tai klaidingai pateikta informacija. Fedorovičius buvo brolijos sekretorius, kuris registravo tuo metu remonto išlaidas; 2) nepagrįstai tvirtina, kad tapytojas Jermaševskis nutapė 3 altoriaus paveikslus, nors šaltinyje pažymėta, kad jis tik auksavo ir polichromavo altorių.

²⁰ Sodalicija Šv. Jono bažnyčioje įkurta apie 1573 m., 1605 m. padalyta į dvi, 1619 m. į tris Marijos garbei skirtas kongregacijas: Didžiąją (Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo), Viduriniąją (Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo ir Šv. Stanislovo Kostkos) ir Mažąją (Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo ir Angelų Sargų). Kiekviena iš šių kongregacijų turėjo po atskirą koplyčią.

²¹ VUB RS, f. 2, DC–2, l. 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181. Šiuos duomenis savo studijoje yra publikavęs ir interpretavęs Drėma (V. Drėma, op. cit., p. 71, 80–81).

remonto darbams. Nedidelį užsakymą bendriai atliko ir tapytojas Juozapas Jermaševskis – 1744 m. kovo mėn. už 64 auksinų atlygį ištapęs brolijos vėliavą, o už 12 auksinų ir 20 grašių nutapęs neįvardytus „paveikslėlius“²².

Didžiųjų ir garsiųjų miesto brolių tarpe buvo ir Šv. Mergelės Marijos Rožinio ir Jėzaus Vardo brolija, veikusi prie dominikonų Šv. Dvasios bažnyčios. Iš vienuolyno kapitulos protokolų aiškėja, kad dar prieš dominikonams nusamdžius architektą ir lipdytoją Pranciškų Ignacą Hoferį dirbti prie Šv. Dvasios bažnyčios rekonstrukcijos, pirmiausia jis buvo įdarbintas atstatyti Šv. Mergelės Marijos Rožinio brolijos altorius. 1753 m. sausio 14 d. konvento pasitarime buvo svarstytas klausimas, „ar reikia didįjį altorių arba tabernakulį, kuriame laikomas Švenčiausias Sakramentas, statyti iš plytų, ypač dėl tos priežasties, kad dėl tokio pataisymo niokojančios ugnies atveju nekiltų toks sudegimo pavojus, ir ar reikia sutarti dėl tos statybos su Ponu architektu Pranciškumi Hoferiu, kadangi tas pats architektas jau dabar yra nusamdytas Švč. Mergelės Marijos Rožinio promotoriaus Dionyzo Valiutovičiaus ir tos pačios arkibrolijos Ponų vyresniųjų statyti Rožinio ir Jėzaus Vardo altorius. Visi atsakė teigiamai“²³.

Dominikonų kapitula, pamačiusi ir įvertinusi Hoferio profesionalumą, o gal dar ir pasirėmusi brolijos vyresnybės rekomendacijomis, patikėjo jam didžiojo altoriaus statybą. Šio dvigubo užsakymo dėka Hoferis suprojektavo iki šiol išlikusią vieningą presbiterijos altorių kompoziciją, kurioje darniai susiliejo didysis ir du šoniniai –

²² VUB RS, f. 4, A–2503, l. 15. Rengiant knygą spaudai, šie ir kai kurie kiti dailininkų kūrybos duomenys publikuoti knygoje: *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 1: XVI–XVIII a., sud. A. Palušytė, Vilnius, 2005.

²³ Ibid., A–394, l. 30–31v: *Anno Domini 1753 die 14 Januarij Factum est Consilium in quo Admodum Reverend. Pater Prior Conventus proposuit [...] utrum Altare Majus, seu Tabernaculum, in quo asservatus Venerabilis Sacramentum, sit erigendum de lapide murato, ab hac praecipue ratione, cum ex consimili reparatione minus subsit periculum conflagrationis in casu Ignis devastantis; et utrum debeat ad hanc Fabricam contrahi Architectus D. Franciscus Hoffer, cum idem Architectus ad Fabricam Altarium SS. Rosarij et SS. Nominis Jesu iam sit contractus à P.P. Dionysio Walutowicz Promotore SS. Rosarij et D.D. Officialibus ejusdem ArchiConfraternitatis? Responsum est ad omnibus affirmative.*

²⁴ LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3411, l. 10.

Rožinio ir Jėzaus Vardo – altoriai. Neabejotina, kad Hoferis buvo nusamdytas ir likusiems altoriams projektuoti, ką akivaizdžiai liudija stilistiškai vieningas bažnyčios altorių ir sakyklos ansamblis.

Prie senosios regulos karmelitų Šv. Jurgio bažnyčios maždaug nuo XVII a. veikė Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės brolija. Apie šios religinės bendrijos užsakymus Vilniaus dailininkams išlikę bene daugiausia duomenų. Viskas smulkiai ir kruopščiai buvo surašoma 1739–1788 m. laikotarpio brolijos pajamų ir išlaidų knygoje. Iš pateiktų duomenų matyti, kad šiuo laikotarpiu brolija du kartus atstatinėjo altorių, kaskart po cilinio bažnyčią nusiaubusio gaisro. Pirmą rekonstrukciją vyko 1740–1741 m., antroji nuo 1757 m. ir tęsėsi iki 1762 m. Pirmojo perstatymo metu brolija įsirengė naują medinį altorių, darbams atlikti buvo pasamdyti stalius ir drožėjas, kuriems už darbą sumokėta 110 auksinų²⁴. Naujam drožiniams puoštam altoriui auksuoti ir polichromuoti už 220 auksinų užmokestį buvo pasamdytas tapytojas Simonas Vrublevskis (Szymon Wróblewski)²⁵. Antrame rekonstrukcijų etape nuspręsta statyti mūrinį altorių. Mūrininkui už altoriaus mūrijimą sumokėti 136 taleriai, staliui už pakylą ir menšą bei rėmus – 17 auksinų ir 20 grašių; už 57 auksinus pirktas vežimas balto gipso²⁶. 1760 m. brolija sudarė sutartį su vienu iš brolių Hedelių lipdybos ir altoriaus dekoravimo darbams už 80 talerių užmokestį (yra įrašyta, kad ši suma savo verte atitinka 640 auksinų ir 52 grašius)²⁷. Minėtą atlygį sutarta išmokėti keliais etapais. Prie altoriaus apipavidalinimo Hedelis dirbo metus. Per tuos metus jam dar papildomai po du ar keturis auksinus mokėta vynui, degtinei bei midui. Ko gero, sutartis buvo sudaryta ir su architektu, tačiau kažin kodėl sutarties sudarymo faktas nebuvo užfiksuotas sąskaitų knygoje, tik pažymėta, kad „Ponui Architektui vynui duota 2 auksinai ir 16 grašių, o degtinei – 1 auksinas“, taip pat 4 auksinai mokėti už atliekamų darbų priežiūrą²⁸. Samdytas buvo ir nežinomas tapytojas, kuris auk-

²⁴ Ibid., l. 10v, 11, 12v.

²⁵ Ibid., l. 37 v, 41.

²⁶ Ibid., l. 42v, 43, 43v, 44, 45, 45v, 46, 46v, 47, 48v.

²⁸ Ibid., l. 43v, 44.

savo altorių bei paveikslų rėmus, nutapė altorinį Šv. Simono Stoko paveikslą, ištapė Šv. Juozapo atvaizdą brolijos vėliavoje²⁹. Jam irgi papildomai mokėta gėrimams. Taip pat brolija samdė pagalbininkus, trynusius gipsą ir atlikusius kitus smulkius darbus³⁰.

Vienas iš brolių Hedelių – Johannas – dekoravo ir Vilniaus Dievo Apvaizdos brolijos, kuri buvo įsteigta 1705 m. prie Šv. Kotrynos bažnyčios³¹, koplyčią ir jos altorių šiek tiek anksčiau – 1746 m. Šis faktas žinomas iš jo ir benediktinių vienuolyno viršininkės Mechtildos Hilzenaitės (Hilzenówna) sudarytos sutarties³². Nežinoma, koks šiuo konkrečiu atveju buvo Dievo Apvaizdos brolijos indėlis į koplyčios rekonstrukciją: ar prisidėjo finansiškai, ar dalyvavo darbininkų samdoje. Galima tik numanyti, jog skyrė įrangai dalį lėšų, kuriomis disponavo vienuolyno viršininkė, kuri ir rūpinosi statybos ir samdos reikalais. Greičiausiai taip buvo todėl, kad didžiąją brolijos narių dalį sudarė pačios seserys benediktinės.

Tenka apgailestauti, kad brolių užsakymus liudijančių dokumentų tarpe yra ir tokių, kurie šykštūs duomenų, itin svarbių meno tyrinėtojams – tai dailininkų ir amatininkų pavardės. Vilniaus Šv. Juozapo ir Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės brolijos prie Šv. Teresės bažnyčios sąskaitų knyga mini, kad po 1760 m. gaisro, kurio metu buvo sunaikinta visa bažnyčios vidaus įranga ir brolijos globojami Šv. Juozapo ir Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės altoriai, buvo pradėta rekonstrukcija, trukusi iki 1764 m. žiemos: naujai išmūryti altoriai, atliktas stiuko dekoras, polichromija, įsigyti nauji paveikslai. Darbams buvo samdytas mūrininkas, stalius, kalvis, tapytojas, skulptorius, altoriaus projektą parengęs architektas. Atstatymo darbai brolija išleido stambiai – 4030 auksinų – sumą³³.

²⁹ Ibid., l. 45, 45v, 46, 46v, 47, 54.

³⁰ Ibid., l. 43, 43v, 46, 55.

³¹ Archiwum ss. benedyktrynek wileńskich w Żarnowcu, (toliau – ABWil), A 22, l. 1.

³² Sutartį yra publikavęs Stanisław Lorentzas (S. Lorentz, *Jan Krzysztof Glaubitz architekt wileński XVIII w.*, Warszawa, 1937, Aneksy, s. 40). Sutarties originalas saugomas Lenkijoje, Żarnoweco benediktinių vienuolyno archyvo fonduose: ABWil, C 39 (lapai nenumuruoti).

³³ MAB RS, f. 43, b. 20733, l. 30, 31, 32, 33, 34.

Vilniaus brolių veiklos istorijoje neretai pasitaikydavo, kad altoriaus, koplyčios ar kokio prabangaus liturginio daikto įsigijimą funduodavo koks nors vienas pasiturintis brolijos narys. Vilniaus aplinkos dailininkai irgi būdavo religinių brolių nariais³⁴. Gali būti, kad religinių intencijų skatinami jie savo paslaugas brolijai siūlė už mažesnę kainą ar veltui. Pasitaikydavo, kad menininkai ne tik patys atlikdavo konkretų darbą savo brolijai, bet ir finansuodavo medžiagų pirkimą. Pavyzdžiui, skulptorius Johannas Hedelis apie 1751–1753 m. savo lėšomis pastatė³⁵ ir neabejotinai pats dekoravo Vilniaus bonifratrų Šv. Kryžiaus bažnyčios didįjį Švč. Mergelės Marijos altorių, seniau vadintą Nukryžiuotojo Jėzaus Kristaus vardu. Šaltinyje Gerardys įvardytas „Ponu Hedeliu, mūsų broliu“³⁶. Taigi galima manyti jį priklausiusį šį altorių išlaikiusiai ir prižiūrėjusiai brolijai³⁷.

Pabaigoje vertėtų pabrėžti, kad Vilniuje veikusių brolių skaičius buvo ženklus: dabartinių tyrimų eigoje pavyko suskaičiuoti 36 XVIII a. Vilniuje veikusias brolijas. Išlikę duomenys rodo, kad šios miestiečių organizacijos, kaip ir amatininkų cechai, kurie įvairiose Vilniaus bažnyčiose išlaikė 27 altorius³⁸, įnešė svarų indėlį į Vilniaus

³⁴ Daugiausia XVIII a. Vilniaus aplinkos dailininkų buvo įsirašę į Šv. Martyno broliją: architektas ir lipdytojas Jonas Pensa, stalius ir drožėjas (?) Andriejus Pranciškus Ridigeris, drožėjas Johannas Heinrichas Pertzelis, skulptoriai Jonas Wagneris, Jonas Pakeyseris, Teodoras Konradas Edleris, Amadėjus Hermannas, architektai Abraomas Würtzneris ir Abraomas Genu, tapytojas Ignacas Ernestas Eggenfelderis. Tapytojas Juozapas Jermaševskis priklausė Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo brolijai (MAB RS, f. 138, b. 1712, l. 292), tapytojas Petras Mendziblockis (Międzyblocki) buvo Šv. Onos brolijos narys (LVIA, f. 1135, ap. 4, b. 472, l. 173), tapytojas Maras Motiejus Sluščanskis (Śluszczański) priklausė Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės brolijai prie Šv. Jurgio bažnyčios (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3403, l. 35v).

³⁵ VUB RS, f. 4, A–2464, l. 256, 257v–258, 265; A. Paliušytė, Dailininko identitetas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, *Menotyra*, 1999, Nr. 4, p. 23.

³⁶ [...] *ten oltarz jest robiony sztukatorską robotą na drzewie y gypsem kosztem Pana Hedla* [lotyniškame to paties dokumento variante – Joannis Hedel] *konfratra naszego*.

³⁷ Apie Šv. Kryžiaus bažnyčioje veikusių brolių pavyko aptikti duomenų tik iš XX a. pradžios: 1926 m. minima Švč. Mergelės Marijos Nekaltai Pradėtosios diržo, Šv. Augustino ir Šv. Monikos brolija. Galbūt ši brolija funkcionavo jau ir XVIII a., o Hedelis galėjo būti vienas jos narių (LVIA, f. 604, ap. 1, b. 7399, l. 1–2).

³⁸ A. Kaladžinskaitė-Viečienė, XVI–XVIII a. Vilniaus cechai ir jų altoriai, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2004, t. 24, p. 89–113.

miesto architektūrinio ir meninio „veido“ formavimą. Aptarti brolių dailės užsakymai puikiai iliustruoja tokių kultūrinių investicijų mastą ir jais remiantis galima teigti, kad brolijos kaip užsakovai suvaidino nemenką vaidmenį XVIII a. Vilniaus meno rinkoje.

Priedas

XVIII a. Vilniaus religinių brolių lentelė

Nr.	Brolija	Bažnyčia	Altorius ar koplyčia
1.	Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės ³⁹	Šv. Jurgio	Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės
2.	Šv. Apaštalo Tado ⁴⁰	Šv. Jurgio	Šv. Apaštalo Tado
3.	Šv. Barboros ⁴¹	Šv. Jurgio	Šv. Barboros koplyčia (kartu su odininkų cechu)
4.	Švč. Mergelės Marijos Rožinio ir Jėzaus Vardo ⁴²	Šv. Dvasios	Rožinio, Jėzaus Vardo
6.	Angelų Sargų ⁴³	Šv. Dvasios	Angelų Sargų
7.	Šv. Jono Krikštytojo ⁴⁴	Šv. Jono	?
8.	Dievo Kūno (įsteigta 1573 m.) ⁴⁵	Šv. Jono	Dievo Kūno koplyčia

³⁹ LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3404.

⁴⁰ *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 400; R. Jasas, op. cit., p. 470.

⁴¹ R. Jasas, op. cit., p. 400; H. Łowmiański, *Akty cechów wileńskich*, cz. 1, Wilno, 1939, s. 460–461.

⁴² *Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto istorijos šaltiniai = Casimiriana: fontes vitae et cultus S. Casimiri*, sud. M. Čiurinkas, Vilnius, 2003, p. 249; VUB RS, f. 4, A–530.

⁴³ *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 318.

⁴⁴ V. Drėma, op. cit., p. 11; R. Jasas, op. cit., p. 71.

⁴⁵ VUB RS, f. 2, DC–6, l. 56–58; R. Jasas, op. cit., p. 373; V. Drėma, op. cit., p. 14, 16; J. I. Kraszewski, op. cit., s. 438; J. Kurczewski, op. cit., s. 367; *Wybór nabożenstwa, Przywileje, Odpusty i łaski [...] i chwalebne Powinności Arcybractwa Bożego Ciała i Miłosierdzia w kaplicy stołecznej [...] miasta Wilna J. K. M. przy kościele Świętojańskim ufundowanego*, Wilno, 1748.

9.	Dievo Gailestingumo
(įsteigta 1573 m., 1589 m.
prijungta prie Dievo Kūno
brolijos) ⁴⁶	Šv. Jono	Dievo Kūno koplyčia
10.	Švč. Mergelės Marijos
Apreiškimo (Didžioji
kongregacija) sodalicija ⁴⁷	Šv. Jono	Švč. Mergelės Marijos
Apreiškimo koplyčia
11.	Švč. Mergelės Marijos
Apsilankymo ir
Šv. Stanislovo Kostkos
(Vidurinioji kongregacija)
sodalicija ⁴⁸	Šv. Jono	Švč. Mergelės Marijos
Apsilankymo ir Šv.
Stanislovo Kostkos
koplyčia
12.	Švč. Mergelės Marijos
Nekaltojo Prasidėjimo ir
Angelų Sargų (Mažoji
kongregacija) sodalicija	Šv. Jono	Švč. Mergelės
Marijos Nekaltojo
Prasidėjimo ir Angelų
Sargų koplyčia
13.	Dievo Gailestingumo
(elgetų) ⁴⁹	Šv. Jono	Šv. Pranciškaus Asy-
žiečio (XVIII a. pa-
baigoje. Švč. Mergelės
Marijos Snieginės)
14.	Švč. Mergelės Marijos
Škaplierinės (?) ⁵⁰	Šv. Jono	?

⁴⁶ J. I. Kraszewski, op. cit., s. 420; L. Jovaiša, Brolijos, p. 122; V. Drėma, op. cit., p. 19; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków, 1996, s. 62; VUB RS, f. 2, DC–6, l. 56–57. 1773–1774 m. Šv. Jono akademijos liustracijos akte pažymėta, kad 1589 m. liepos 29 d. buvo įsteigta Dievo Motinos Gailestingumo brolija, kuri tais pačiais metais sujungta su Dievo Kūno brolija. Apie šios brolijos įsteigimą ir veiklą istoriografijoje ir šaltiniuose daug painiavos.

⁴⁷ J. I. Kraszewski, op. cit., s. 438; *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 360; J. Vaišnora, op. cit., p. 101–102; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, s. 61, 740. Sodalicijomis vadinamos kurio nors Švč. Mergelės Marijos titulo brolijos, vienijusios jėzuitų kolegijoje besimokantį jaunimą (L. Jovaiša, op. cit., p. 109, 121).

⁴⁸ R. Jasas, op. cit., p. 338; J. I. Kraszewski, op. cit., s. 441.

⁴⁹ H. Łowmiański, op. cit., s. 206; *Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссией*, т. 10, Вильна, 1879, с. 166–170; R. Jasas, op. cit., p. 436–437; V. Drėma, op. cit., p. 24, 47, 172; J. Kurczewski, op. cit., s. 364–366; VUB RS, f. 2, DC–6, l. 67.

⁵⁰ MAB RS, f. 273, b. 3948, l. 1–4. Nežinoma, ar brolija veikė XVIII a. Galbūt įsteigta tik XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje.

⁵¹ ABWil, A 22, l. 1.

15.	Dievo Apvaizdos
(įsteigta 1705 m.) ⁵¹	Šv. Kotrynos	Dievo Apvaizdos
koplyčia
16.	Šv. Martyno (įsteigta
ar atnaujinta) 1630 m.) ⁵²	Šv. Ignaco	Šv. Martyno koplyčia
17.	Švč. Mergelės Marijos ⁵³	Šv. Ignaco	Švč. Mergelės Mari-
jos (?)
18.	Penkių Kristaus žaizdų ⁵⁴	Šv. Petro ir
Pauliaus	Penkių Kristaus
žaizdų
19.	Švenčiausiojo Sakramento ⁵⁵	Šv. Petro ir
Pauliaus	?
20.	Šv. Kryžiaus ⁵⁶	Šv. Petro ir
Pauliaus	?
21.	Gailestingosios Dievo
Motinos (įsteigta 1624 m.) ⁵⁷	Šv. Petro ir
Pauliaus	Gailestingosios
Dievo Motinos
22.	Švč. Mergelės Marijos
Dangun Ėmimo kongrega-
cija (įsteigta 1624 m.) ⁵⁸	Šv. Kazimiero	Švč. Mergelės Marijos
Dangun Ėmimo
23.	Geros mirties
(įsteigta 1719 m.) ⁵⁹	Šv. Kazimiero	?

⁵² VUB RS, f. 5, b. 7–12884; J. Kurczewski, op. cit., s. 363; *Konfraternia Anny Świętej*, s. 82–84; LLMA, f. 541, ap. 1, b. 96, l. 3–6, 57–64; V. Drėma, *Vilniaus Šv. Onos bažnyčia. Vilniaus katedros rekonstrukcija 1782–1801 metais*, p. 29–30; *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lithuaniae*, vol. I, p. 101 (išnaša Nr. 314).

⁵³ R. Jasas, op. cit., p. 377.

⁵⁴ Brolijos knyga yra išlikusi, saugoma Lietuvos nacionalinio muziejaus Retų spaudinių skyriuje (D–205); *Bractwo Pięciu Ran Pana Jezusa w Wilnie na Antokolu u XX. Kanoników regularnych Laterańskich, w kościele św. Apostolów Piotra i Pawła, hojnemi łaskami i od-pustami uposażone, teraz poczwarte dla lepszej braci i sióstr w nabożeństwie do Pięciu Ran Pańskich, wygody przedrukowane*, Wilno, 1828; S. Samalavičius, A. Samalavičius, *Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčia*, Vilnius, 1998, p. 35.

⁵⁵ R. Jasas, op. cit., p. 403.

⁵⁶ MAB RS, f. 6, b. 333, l. 1.

⁵⁷ S. Samalavičius, *Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios statyba ir dekoravimas, Architektūros paminklai*, 1972, t. 2, p. 60; J. Kurczewski, op. cit., s. 525.

⁵⁸ MAB RS, f. 138, b. 1711; L. Jovaiša, Šv. Andriejaus Bobolos pėdsakai Vilniaus pirklių brolijoje, p. 234–237.

⁵⁹ *Nauka Dobrey Śmierci albo Nabożeństwo do Umierającego na Krzyżu Jezusa pana i [...] Najdroższej Matki [...] według Ustaw i zwyczajów Kongregacji Dobrey Śmierci, założonej w Kościele Soc. Iesu pod tytułem Ś. Kazimierza w Wilnie*, Wilno, 1719.

24. Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės (atkurta 1669 01 07) ⁶⁰	Visų Šventųjų	Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės
25. Skaistyklos sielų gelbėjimo (įsteigta 1763 04 15) ⁶¹	Visų Šventųjų	?
26. Šv. Onos (įsteigta 1500–1501 m. (?), atnaujinta 1580 m.) ⁶²	Šv. Onos	Didysis (?)
27. Šv. Mykolo ⁶³	Šv. Onos	Šv. Mykolo (?)
28. Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo (įsteigta 1647 08 04) ⁶⁴	Šv. Pranciškaus ir Bernardino	Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo
29. Sopulingosios Dievo Motinos ⁶⁵ (įsteigta 1699 08 28)	Šv. Pranciškaus ir Bernardino	Šv. Florijono koplyčia
30. Šv. Barboros ⁶⁶ (įsteigta 1685 08 03)	Šv. Pranciškaus ir Bernardino	Šv. Barboros
31. Šv. Lozoriaus ⁶⁷	Šv. Nikodemo ir Juozapo (neišlikusi)	Šv. Lozorius
32. Šv. Nikodemo ir Šv. Juozapo ⁶⁸	Šv. Nikodemo ir Juozapo (neišlikusi)	Didysis altorius

⁶⁰ MAB RS, f. 43, b. 20420; *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 367.

⁶¹ *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 367.

⁶² LVIA, f. 1135, ap. 4, b. 472; J. I. Kraszewski, op. cit., s. 328–329; V. Drėma, op. cit., p. 30–31; *Konfraternia Anny Świętej*, s. 6.

⁶³ *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 295.

⁶⁴ MAB RS, f. 43, b. 20738; *Naboženstvo o najšviętszym sakramencie na oktauwę Bożego Ciała i na Czterdziesto godzinne naboženstwo*, Wilno, 1847, s. 587–589; *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 295; J. Vaišnora, op. cit., p. 87.

⁶⁵ *Naboženstvo o najšviętszym sakramencie na oktauwę Bożego Ciała i na Czterdziesto godzinne naboženstwo*, s. 796; *Naboženstvo do Najswiętszej Panny Maryi Matki Bolesnej: ktorej bractwo exystuje w kościele księży Bernardynów wileńskich od r. 1699*, Wilno, 1844.

⁶⁶ VUB RS, f. 4, A–318, l. 62v; *Naboženstvo o najšviętszym sakramencie na oktauwę Bożego Ciała i na Czterdziesto godzinne naboženstwo*, s. 413.

⁶⁷ R. Indriulaitytė, Vilniaus alavo liejimų cechų XVI–XIX a.: istorija ir veikla, *Menotyra*, 1996, Nr. 2, p. 18.

⁶⁸ J. Kurczewski, op. cit., s. 357; R. Indriulaitytė, op. cit., p. 18.

33. Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės ⁶⁹	Šv. Teresės	Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės
34. Šv. Juozapo (įsteigta 1669 05 21) ⁷⁰	Šv. Teresės	Šv. Juozapo
35. Švč. Mergelės Marijos Globos (įsteigta 1773 m.) ⁷¹	Šv. Teresės	Aušros Vartų koplyčia
36. Šv. Justino ⁷²	Šv. Teresės	Šv. Justino
37. Kristaus kančios (įsteigta 1610 01 30) ⁷³	Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo	Nuplakto Jėzaus (?) ⁷⁴
38. Šv. Pranciškaus Asyžiečio (įsteigta 1586 m.) ⁷⁵	Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo	Šv. Pranciškaus Asyžiečio
39. Geros mirties ⁷⁶	Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo	?
40. Šv. Ivono ⁷⁷	Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo	Šv. Ivono

⁶⁹ *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 275.

⁷⁰ MAB RS, f. 43, b. 20732; *Lietuvos vienuolynai: Vadovas*, p. 275.

⁷¹ J. Kurczewski, op. cit., s. 171.

⁷² J. Czubek, *Katalog rękopisów Akademii Umiejętności w Krakowie*, Dodatek I, Kraków, 1912, s. 135, Nr. 301.

⁷³ BN, mf. 40644, s. 57, 166 (originalas saugomas Krokuvoje – Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk, rkps 1243); J. I. Kraszewski, op. cit., s. 301; R. Jasas, op. cit., p. 323.

⁷⁴ 1615 m. gruodžio 4 d. Janas Donatus Caputus a Cupertino, Lenkijos ir Lietuvos pranciškonų provincijos vizitatorius, suteikė leidimą Jėzaus Kančios brolijai naudotis koplyčia, vadinama „Burmistrų“ arba „Tuščia“, kuri yra apgriuvusi, su sąlyga, kad ją atstatys (J. Czubek, op. cit., s. 111, Nr. 202). XIX a. vienuolyno dokumentuose yra pažymėta, kad Burmistrų koplyčia jau seniai sugriauta ir jos nė žymės nelikę (BN, mf. 40644, s. 170). Greičiausiai brolija buvo perkelta prie Nuplakto Jėzaus altoriaus arba į Suzinų koplyčią (J. I. Kraszewski, op. cit., s. 301).

⁷⁵ BN, mf. 40644, s. 57, 165, 170; R. Jasas, op. cit., p. 281.

⁷⁶ BN, mf. 40644, s. 166v; R. Jasas, op. cit., p. 425.

⁷⁷ BN, mf. 40644, s. 32, 164, 166v; J. I. Kraszewski, op. cit., s. 306; R. Jasas, op. cit., p. 445, 452.

⁷⁸ BN, mf. 40644, s. 26, 57, 168; R. Jasas, op. cit., p. 387.

41. Šv. Antano Paduviečio (įsteigta 1664 m.) ⁷⁸	Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo	Šv. Antano Paduviečio
42. Šv. Jono Krikštytojo ⁷⁹	Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo	Šv. Jono Krikštytojo
43. Švč. Mergelės Marijos ⁸⁰ (XVII–XVIII a. veikla nutrūko?)	Katedra	Švč. Mergelės Marijos (Dangun Ėmimo?) koplyčia
44. Švč. Mergelės Marijos Saldžiausiojo Vardo arkibrolija (įsteigta 1670 04 12) ⁸¹	Katedra	Švč. Mergelės Marijos Vardo koplyčia
45. Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės ⁸²	Viešpaties Jėzaus	Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės
46. Šv. Jono Nepomuko ⁸³	Viešpaties Jėzaus	Šv. Jono Nepomuko
47. Jėzaus Nazariečio ⁸⁴	Viešpaties Jėzaus	Jėzaus Nazariečio
48. Šv. Jokūbo ir Pilypo ⁸⁵	Šv. Jokūbo ir Pilypo	Didysis (?)
49. Šv. Lozorius (įsteigta 1613 m.) ⁸⁶	Šv. Stepono	Šv. Lozorius
50. Švč. Mergelės Marijos Ramintojos ⁸⁷	Švč. Mergelės Marijos Ramintojos	Didysis

⁷⁹ R. Jasas, op. cit., p. 444.⁸⁰ Ibid., p. 87.⁸¹ Ibid., p. 397; L. Jovaiša, Brolijos, p. 116, 117; *Naboženstwo do Nayswietszey Maryi Panny a cześć jey Nayśłod: Imenia, którego Bractwem, wielu odpustami od stolicy Apostolskiej nadanym*, Wilno, 1755.⁸² R. Jasas, op. cit., p. 430.⁸³ Ibid., p. 443.⁸⁴ Ibid., p. 461, 467.⁸⁵ L. Jovaiša, op. cit., p. 110.⁸⁶ LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4418, l. 1; J. I. Kraszewski, op. cit., s. 449; J. Kurczewski, op. cit., s. 358.⁸⁷ J. I. Kraszewski, op. cit., s. 389; J. Kurczewski, op. cit., s. 172; MAB RS, f. 273, b. 603, l. 1; b. 1553, l. 1.

51. Šv. Teklės ⁸⁸	Švč. Mergelės Marijos Ramintojos	Šv. Teklės
52. Saldžiausiosios Jėzaus Širdies (įsteigta 1719 m.) ⁸⁹	Švč. Jėzaus Širdies	Didysis (?)
53. Šv. Mykolo Arkangelo ⁹⁰	Šv. Mykolo	Didysis (?)
54. Švč. Mergelės Marijos Globos ir Nekaltojo Prasidėjimo (įsteigta 1622 m.) ⁹¹	Bazilijonų Švč. Trejybės cerkvė	Švč. Mergelės Marijos Globos ir Nekaltojo Prasidėjimo (?)
55. Šv. Anupro Atsiskyrėlio (įsteigta 1716 m.) ⁹²	Bazilijonų Švč. Trejybės cerkvė	Šv. Anupro Atsiskyrėlio (?)
56. Švč. Trejybės (įsteigta 1588 m.) ⁹³	Švč. Trejybės cerkvė (XVII a. perkelta į Šv. Dvasios cerkvę)	Didysis

⁸⁸ J. I. Kraszewski, op. cit., s. 389; J. Kurczewski, op. cit., s. 172.⁸⁹ MAB RS, f. 43, b. 20432.⁹⁰ *Bractwo Św. Michała Archaniola przy kościele Św. Michała w Wilnie*, Wilno, 1935.⁹¹ L. Jovaiša, op. cit., p. 126, 128; MAB RS, f. 22, b. 75, l. 1.⁹² MAB RS, f. 22, b. 75, l. 28v.⁹³ L. Jovaiša, op. cit., p. 125; *Собрание древних грамот и актов городов Вильны, Ковна, Трока, православных монастырей, церквей и по разным предметам*, ч. 1, Вильно, 1843, c. LXXIX, LXXX.

Aukšė Kaladžinskaitė

Artistic commissions from brotherhoods in Vilnius in the 18th century

Summary

The paper discusses the role that Vilnius' religious brotherhoods played in art patronage in the 18th century, as well as the extent to which they influenced what today would be termed 'the art market' of Vilnius. Since the history and activities of brotherhoods constitute a seriously under-researched area, the author first attempts to determine the number of religious brotherhoods in Vilnius, to establish their titles, as well as the churches and chapels in which they functioned. In the course of the study, a list of Vilnius' brotherhoods was compiled; it also provides the information concerning their titles and places of activity. Most of the earliest brotherhoods that were established from the 15th to the 17th centuries continued their activity into the 18th century which is the main focus of the present paper. The types and functions of the brotherhoods in Vilnius were the same as those in the Western Europe. To be properly functioning, a religious community had to have a place of worship. All the members of a brotherhood had to make donations for the provision of images and decoration of the jointly-maintained place of worship, i.e. for the construction of an altar or a chapel, for its embellishment and liturgical articles. The appearance of the place of worship was very important both in terms of form and of content. It was the senior members of a brotherhood, elected for a certain term of office, who were responsible for the hiring of artists and the supervision of their work. The works were financed from the funds of brotherhood (the members were required to make donations of a fixed amount). In the face of the scarcity of surviving historical sources, the paper relies on the analysis of the artistic commissions from the brotherhoods. The author seeks to establish which of Vilnius' brotherhoods hired local artists for the decoration of altars and chapels in the 18th century. The paper also discusses which artists and architects were granted commissions (Vilnius' brotherhoods hired such famous local masters as architects Johann Christoph Glaubitz, Abraham Würtzner, and Franciscus Hofer, sculptor Hedels, painter Juozapas Jermaševskis (Józef Jermaszewski) and others), what works they carried out and what remuneration they received. Relying on the facts provided by the numerous Vilnius' brotherhoods (in the course of the study the author identifies 56 brotherhoods that functioned in Vilnius in the 18th century) and drawing on the surviving records of the hiring of artists, the author comes to the conclusion that such religious associations of the city inhabitants made a significant contribution to the formation of the architectural and artistic 'landscape' of the city of Vilnius. The surviving examples of the hiring of artists illustrate the scope of artistic commissions and permit the author to highlight the remarkable role that the religious brotherhoods played in the art market of the 18th-century Vilnius.